

El Sistema d'Avaluació de la Recerca i la Innovació en Salut (SARIS): un exemple d'avaluació responsable i transformadora

Paula Adam^{1,2}, Maite Solans-Domènech^{1,2}, Núria Radó-Trilla¹, Joan M. V. Pons^{1,2}

¹Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQUAS). Barcelona. ²Centro de Investigación Biomédica en Red de Epidemiología y Salud Pública (CIBERESP). Barcelona.

Adaptat de: Sistema d'Avaluació de la Recerca i Innovació en Salut (SARIS). Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya; 2018.

Per què un sistema d'avaluació de la recerca i la innovació en salut (SARIS) responsable i transformador?

El Departament de Salut va posar en marxa el Pla Estratègic de Recerca i Innovació en Salut 2016-2020 (PERIS). D'aquesta manera, el Departament de Salut no només aposta per invertir més en recerca en salut sinó per noves modalitats de finançament per concurrència competitiva en règim de subvencions, que van des de l'impuls del talent i l'ocupabilitat (és a dir, el finançament de persones) a l'enfortiment institucional (finançament d'institucions), el coneixement d'excel·lència (idees), el suport a les infraestructures científiques i tècniques i el foment de la innovació en salut.

Les interaccions entre ciència, polítiques i societat, a través de polítiques científiques orientades a contribuir en una millora de la salut, són pràctiques cada vegada més arrelades en els països pioners del nostre entorn com la Gran Bretanya^{1,2}, el Canadà³, els Països Baixos⁴ i Austràlia⁵. En aquests països, el paper de l'avaluació com a agent transformador és clau. La política científica, igual que altres polítiques públiques, cada vegada es basa més en l'evidència que ofereixen les pràctiques avaluadores sobre els resultats que s'obtenen, sobre quin cost i a través de quines vies o mitjans. S'analitza què funciona i què no funciona; s'expliquen i es comparteixen els casos d'èxit de manera transparent. Es promou que l'entorn, el sistema i els destinataris dels resultats científics en siguin coneixedors i beneficiaris. Es busquen sistemes d'avaluació que ajudin els investigadors, els professionals i la societat a accelerar l'impacte en més i millor salut de manera més eficient.

El model que presentem, el Sistema d'Avaluació de la Recerca i la Innovació en Salut (SARIS), està pensat per

alinejar-se amb les experiències globals més pioneres en l'avaluació d'una estratègia de recerca: avaluacions capaces d'incidir en la pròpia estratègia per tal que sigui més efectiva, eficient i transformadora. En altres paraules, que ofereixi evidència empírica per a la presa de decisions en política científica i que combini rigor i orientació en la pràctica i en la implementació.

L'enfocament del SARIS

És evident que dissenyar un SARIS basat únicament en el retiment de comptes seria insuficient. Per saber quins instruments són més efectius per assolir els objectius del PERIS, i si responen a les necessitats cercades, cal a més a més un exercici de transparència amb l'anàlisi. L'anàlisi aporta valor, no només un cop finalitzat el procés, sinó també durant la seva implementació, per tal d'identificar disfuncions o punts de millora i, si escau, realitzar millores. Finalment, també hi ha una demanda social; és a dir, per poder afavorir el retorn en salut de manera més efectiva de les accions estratègiques del PERIS, aquestes han d'anar acompanyades d'accions de suport proactives que acompanyin els actors en la seva contribució a afavorir el retorn en salut de manera més efectiva. Per tant, necessitem un sistema d'avaluació que permeti la transparència en les polítiques públiques, l'anàlisi del sistema de recerca i la identificació d'aspectes de millora; en resum, un sistema d'avaluació que sigui responsable i transformador.

La Comissió Europea promou el concepte de recerca i innovació responsable (RRI) en el marc de la seva estratègia "Ciència per a la societat" (*Science with and for society*), iniciada amb la Declaració de Roma de l'any 2014⁶. Aquest concepte ha estat àmpliament debatut, però des de la perspectiva de la Comissió Europea se centra en cinc pilars, on es basa com ha de ser la recerca i la innovació que es vol promoure des d'Europa, que són: la governança, l'accessibilitat (*open access*), l'equitat de gènere, l'educació i la disseminació, i la implicació pública. La promoció d'aquests factors per part de la Comissió Europea és un pas molt important cap a una visió de la ciència que, si s'implementa de forma coordinada a tot Europa, sens

Correspondència: Maite Solans-Domènech
Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya (AQUAS)
C/ Roc Boronat, 81-95, segona planta
08005 Barcelona
Tel. 935 513 900
Adreça electrònica: mtsolans@gencat.cat
Pàgina web: <http://aquas.gencat.cat>

dubte serà de naturalesa transformadora. Tanmateix, els factors en qüestió no inclouen consideracions sobre com es duen a terme les activitats científiques ni sobre els motius pels quals es realitzen.

El concepte d'avaluació responsable, molt lligat al de recerca responsable, incorpora implícitament una corresponsabilització en contribuir a fer millor recerca i una millor societat. Per tant, és una avaluació que té per objectiu contribuir, a través del retiment de comptes, de l'aprenentatge i de la implicació, a la millora i la transformació.

Encara més important, un sistema d'avaluació s'ha de basar en uns valors que proporcionin una base sobre la qual es pot construir el propi sistema d'avaluació. Per al SARIS, aquests valors són els següents:

1) Aportar valor social. L'avaluació com a eina estratègica no hauria de ser un fi en si mateixa, sinó que hauria de ser un mitjà per aportar valor social.

2) Transparència, obertura i accessibilitat. El valor social serà més gran si s'implementa la transparència en

l'ús dels recursos, si s'aplica amb obertura i si és prou flexible per adaptar-se a les necessitats dels grups d'interès implicats.

3) Donar resposta a les necessitats dels grups d'interès. Orientació cap a la pràctica i la implementació; per tant, una avaluació útil, pràctica, factible i rendible.

4) Orientació a millorar, a transformar. El retiment de comptes significa, per tant, un exercici de transparència i s'utilitza com a eina per aconseguir la transformació.

5) Construir una comunitat de pràctica d'aprenentatge mutu local i global. Compartir i avançar col·lectivament.

El model d'avaluació SARIS

Els objectius estratègics del SARIS són la transparència i l'impacte en salut, així com la sostenibilitat del sistema sanitari a través de l'aprenentatge continu i la implicació dels actors. Per tal d'aconseguir aquests objectius, el SARIS es divideix en tres grans eixos, amb productes i audiències específiques (Figura 1).

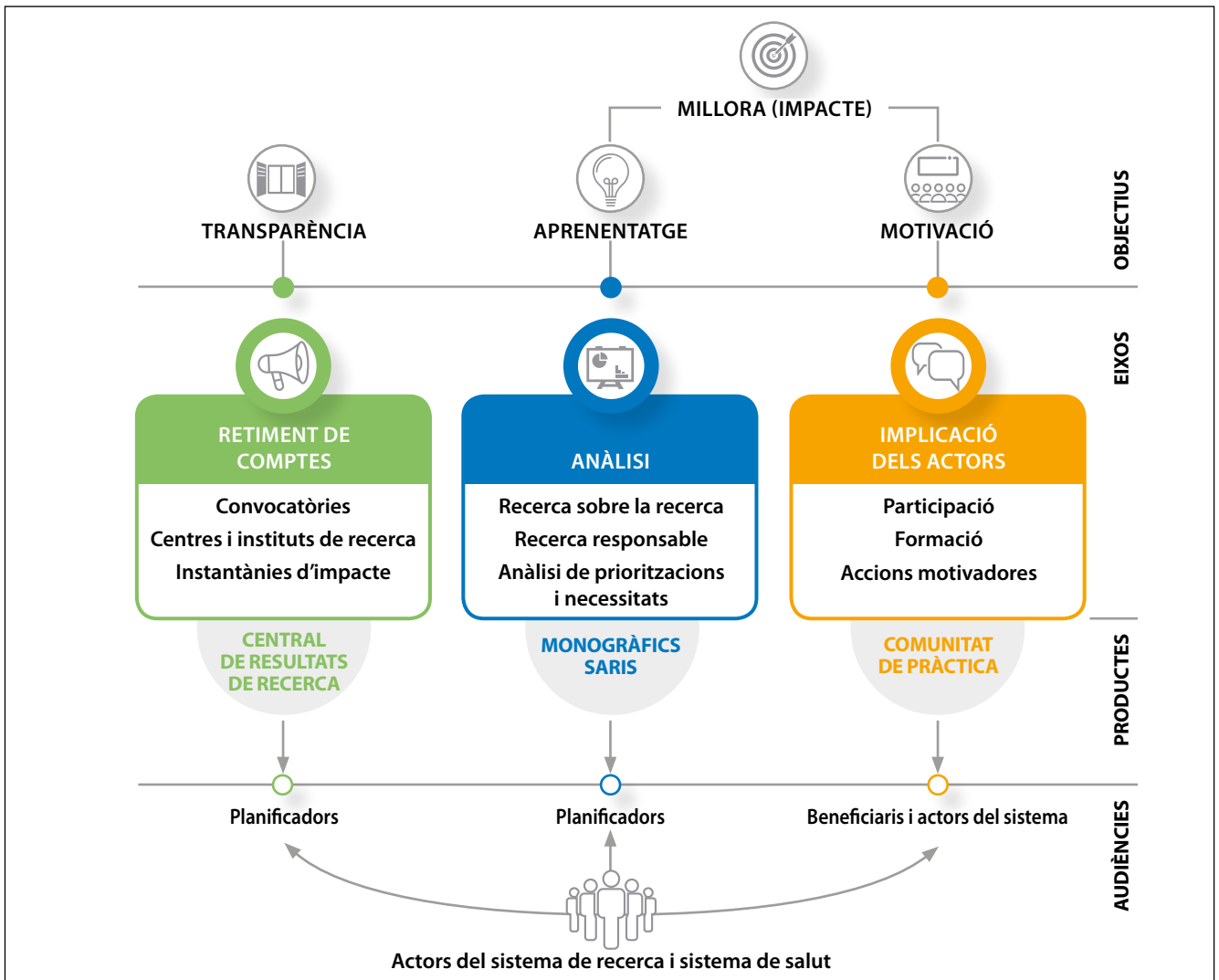

FIGURA 1. El Sistema d'Avaluació de la Recerca i la Innovació en Salut (SARIS)

- **El retiment de comptes.** La transparència com a valor es converteix en l'objectiu del retiment de comptes de l'ús responsable dels recursos envers els òrgans planificadors i els actors del sistema de recerca i del sistema sanitari. A més, inclou també el retiment de comptes de processos i resultats derivats. Es dissenya per informar els òrgans planificadors del Departament de Salut que han de prendre les decisions sobre els plans anuals d'activitats i els plans financers del PERIS⁷, i també els altres actors del sistema de recerca i del sistema sanitari, i es presenten diferents resultats com, per exemple, dades sobre gènere (Figura 2).

- **L'anàlisi** és el segon eix del SARIS. Aprendre es tradueix en dur a terme un exercici continuat d'anàlisi de l'entorn per donar eines al planificador per entendre i identificar disfuncions i necessitats. També ha de ser una anàlisi orientada als actors dels sistemes de recerca i de salut, anàlisi de sistema i de context. Algunes anàlisis de rellevància inclouen aspectes relacionats amb els conceptes de "recerca responsable", com ara una anàlisi sobre formes efectives d'implicació en la recerca, entre elles una revisió de la literatura d'indicadors per mesurar la participació activa d'actors del sistema en la recerca (Figura 3)^{8,9}.

- **La implicació dels actors** és el tercer eix que, juntament amb l'anàlisi, hauria de conduir a una millora de

l'impacte. Es tracta de l'aplicació de les lliçons apreses amb l'anàlisi per millorar el disseny i les decisions que acompanyen el PERIS. La millora (com a impacte en salut) es percep, en el SARIS, a través de la motivació i la implicació dels beneficiaris dels ajuts i altres actors. És a dir, el SARIS dona suport i promou el lideratge entre beneficiaris i investigadors, reforçant les seves capacitats per comunicar-se i estar compromesos amb els grups d'interès i els pacients, i també creant el context en què pot tenir lloc aquest compromís i aquesta comunicació. Des que es va iniciar el PERIS s'han dedicat els primers esforços a la implicació de la comunitat de beneficiaris del PERIS que realitzen projectes d'infermeria, per a poder dissenyar indicadors d'impacte conjuntament amb ells, entre altres aspectes (Taula 1)¹⁰.

TAULA 1. Dimensions i nombre d'indicadors d'impacte identificats amb la participació dels beneficiaris

Dimensió	Nombre d'indicadors
Avenç en el coneixement	4
Disseminació/interaccions productives	12
Capacitació i xarxes	8
Aplicació dels resultats	6

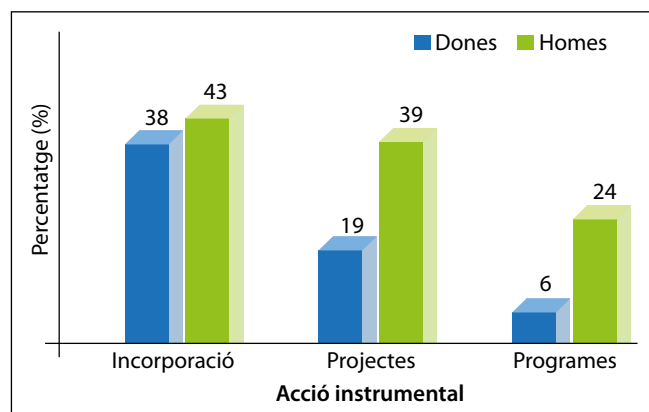

FIGURA 2. Taxes d'èxits dels investigadors principals en les diferents accions instrumentals del PERIS 2017, segons gènere

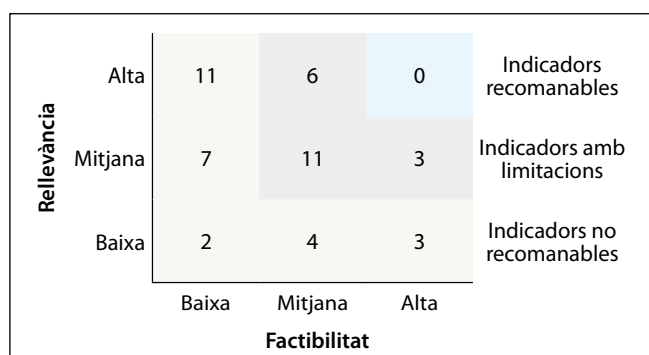

FIGURA 3. Indicadors que mesuren la participació trobats a la literatura, segons factibilitat i rellevància

Els eixos de l'anàlisi i la implicació dels actors permeïran que els actors puguin millorar el seu impacte, que es farà transparent i explícit a partir del retiment de comptes.

Conclusions

El sistema d'avaluació del SARIS va més enllà de l'avaluació descriptiva o sumatòria; té, sobretot, una voluntat formativa i d'aprenentatge: incorpora elements que permeten la millora durant el desplegament i, per tant, la transformació cap a una recerca amb valors socials a partir de la implicació i la motivació dels agents del PERIS. D'això en diem avaluació responsable, ja que incorpora elements clau de la Carta de Roma sobre recerca responsable: governança, implicació (*engagement*) i accessibilitat. També en diem avaluació transformadora perquè incorpora possibilitats de canvi i de millora de la recerca i de la societat durant el procés de desplegament del PERIS.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Morgan Jones M, Kamenetzky A, Manville C, Ghiga I, MacLure C, Harte E et al. The National Institute for Health Research at 10 Years. An impact synthesis: 100 impact case studies. Santa Monica, CA: RAND Corporation; 2016.
- Davies S, Walley T, Smye S, Cotterill L, Whitty C. The NIHR at 10: transforming clinical research. Clin Med. 2016;16(6):501-2.
- Frank C, Nason E. Health research: measuring the social, health and economic benefits. CMAJ. 2009;180(5):528-34.
- Association of Universities in the Netherlands (VSNU), Netherlands Organisation for Scientific Research (NWO), Royal Netherlands

- Academy of Arts and Sciences (KNAW). Standard Evaluation Protocol 2015-2021: Protocol for Research Assessments in the Netherlands. [citad juliol 2018]. Consultable a: <https://www.knaw.nl/nl/actueel/publicaties/standard-evaluation-protocol-2015-2021>. Accés el 8 de desembre de 2017.
5. Kingwell BA, Anderson GP, Duckett SJ, Hoole EA, Jackson-Pulver LR, Khachigian LM et al. Evaluation of NHMRC funded research completed in 1992, 1997 and 2003: gains in knowledge, health and wealth. *Med J Aust.* 2006;184(6):282-6.
 6. Comissió Europea. Rome Declaration on Responsible Research and Innovation in Europe; 2014 [citad juliol 2018]. Consultable a: https://ec.europa.eu/research/swafs/pdf/rome_declaration_RRI_final_21_November.pdf.
 7. Sistema d'Avaluació de la Recerca i la Innovació en Salut. Central de Resultats de Recerca. Convocatòries PERIS. Any 2017. Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya; 2017.
 8. Arrizabalaga I, Solans-Domènech M, Radó-Trilla N, Adam P. Com mesurar la participació en recerca en salut dels actors del sistema? Revisió de la literatura. Monogràfic del SARIS núm. 1. Sèrie sobre Recerca Responsable. Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya; 2018.
 9. Solans-Domènech M, Arrizabalaga I, Arroyo L, Radó-Trilla N, Adam P. Estem preparats per a la participació ciutadana en recerca en salut? Monogràfic del SARIS núm. 2. Sèrie sobre Recerca Responsable. Barcelona: Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya; 2018.
 10. Radó-Trilla N, Solans-Domènech M, Adam P. Participatory design of impact indicators for nursing Research. 23rd International Conference on Science and Technology Indicators (STI 2018). Leiden (The Netherlands); 2018.